

Monika Mikuła – Magdalena Popiołek, *Ἕλληνες ἔσμεν πάντες. Podręcznik do nauki języka starogreckiego* (Warszawa: Wydawnictwo „Sub Lupa” 2017) I, 420 s.; II, 325 s.; III, 308 s. PLN 90. ISBN 978-83-65886-14-9 (oprawa miękka)

ANNA RAMBIERT-KWAŚNIEWSKA

Instytut Nauk Biblijnych, PWT Wrocław
e-mail: anna.rambiert@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9491-6786

Dydaktyka języków klasycznych należy w Polsce do tematów intensywnie dyskutowanych zarówno w Polskim Towarzystwie Filologicznym, w instytutach filologii klasycznej, jak i, choć w odpowiednio mniejszym zakresie, na wydziałach teologicznych. Sposobów nauczania języka starogreckiego jest przypuszczalnie niewiele mniej niż nauczycieli/wykładowców, a każda metodyka zależna jest tak od środowiska, z którego filolog się wywodzi, jak od podręcznika bądź podręczników, na których bazuje. Niektórzy polscy filologowie klasyczni zadawali studentom przedwojenną *Wstępną naukę języka greckiego* autorstwa Mariana Goliasa, wraz z towarzyszącą jej *Gramatyką grecką* również Goliasa, przy współautorstwie Mariana Auerbacha, nie darząc wielkim zaufaniem pojawiających się tu i ówdzie oraz przechodzących bez echa podręczników do starej greki. Inni natomiast tworzyli własne materiały i skrypty, uznając wspomniany podręcznik za nieprzystający do profilu współczesnego studenta. Miejmy nadzieję, że podręcznik autorstwa dwóch doświadczonych dydaktyków: Moniki Mikuły i Magdaleny Popiołek, zostanie ciepło przyjęty przez środowisko polskich filologów, ponieważ ma, bez wątpienia, wiele zalet.

Najpierw należy zwrócić uwagę na symptomatyczny podtytuł: *Podręcznik do nauki języka starogreckiego*. Książka Mikuły i Popiołek nie jest bowiem podręcznikiem ukierunkowanym wyłącznie na grekę attycką, o czym informują same autorki we wstępie, mówiąc o „świadomym uogólnieniu” (s. 7). Ogromne wrażenie robi najpierw wielkość zaprezentowanego przez Mikułę i Popiołek podręcznika, który oferuje dydaktykowi i studentowi ponad 1000 stron atrakcyjnie podanej wiedzy – nie tylko z zakresu języka, ale również historii, sztuki, kultury materialnej, religii i mitologii oraz literatury greckiej. Wielkość książki wynika również z takiego doboru tekstów (od Homera, poprzez Ezopa, Plutarcha, aż do pisarzy chrześcijańskich), by dydaktyk miał możliwość wyboru (co jest niezwykle rzadkością w publikacjach podręcznikowych), kierując się zainteresowaniami studentów i, jak podkreślają autorki, własnym zdrowym rozsądkiem (φρόνησις,

t. I, s. 6). Ze względu na obszerność, materiał został podzielony na trzy osobne tomy, z których każdy ma własną specyfikę i stanowi odpowiednie poszerzenie wiedzy. Nie sposób przyjrzeć się publikacji równie obfitej w treść inaczej, jak tylko poprzez wykorzystanie jej w dydaktyce, dlatego prezentowana recenzja bazuje na spostrzeżeniach raczej wybiórczych i natury ogólnej.

Całość proponowanego kursu podzielona została na mieszczące się w tomach I i II 53 lekcje z układem materiału, który filologów uczonych w kluczu lwowsko-łódzkim¹ może przy pierwszym kontakcie zdezorientować, choćby przez obecność już w pierwszych lekcjach więcej niż jednego czasownika II koniugacji (nie tylko εἶμι, ale również φημί), wprowadzanych zwykle na dalszych etapach nauki. Jest on jednak ze wszech miar uzasadniony, ponieważ od pierwszej lekcji służy jak największemu zaangażowaniu studenta w lekturę tekstu oryginalnego.

Nie można nie zauważyć, że prezentowane tomy nawiązują w swej formie do *Ἑλληνιστὶ γινώσκεις; Podręcznika do nauki greki chrześcijańskiej*, również autorstwa M. Mikuły, który doskonale sprawdza się w nauczaniu greki κοινή na wydziałach teologicznych. Chodź podobieństwo to wynika zapewne ze wspólnej szaty graficznej, doskonale wyeksponowanych części materiału – tekstów, słowniczków, informacji kontekstualizujących i ciekawostek – *Ἕλληνές ἐσμεν πάντες* jest podręcznikiem nie tylko zdecydowanie bardziej rozbudowanym, ale również metodycznie nieco odmiennym. Widoczna zmiana zachodzi już w układzie tomów I i II, które podzielone zostały na dwie części: pierwsza zawiera teksty i informacje pomagające w ich lekturze (t. I, s. 15-208; t. II, s. 13-178), druga – zagadnienia gramatyczne, wzbogacone o wiedzę z zakresu gramatyki historycznej, oraz usprawniające naukę języka ćwiczenia (t. I, s. 211-420; t. II, s. 181-325). Wielkim atutem jest możliwość obcowania z tekstem oryginalnym od początku nauki. Autorki większości tekstów nie preparowały – nawet wówczas, gdy materiał przeznaczony do lektury przekracza możliwości i wiedzę studenta. Zamiast tego, tłumaczą nieznaną formę i konstrukcje w słowniczkach ulokowanych pod „czytanką”, aby student mógł zmierzyć się z nimi, zanim zostaną one wyjaśnione na dalszym etapie nauki. Mówiąc o objaśnieniach, mówimy o kolejnym istotnym atucie podręcznika. Prostota eksplikacji i obfita egzemplifikacja zagadnień gramatycznych umożliwia ich zrozumienie każdemu czytelnikowi, natomiast dydaktykowi ułatwia omawianie tematów zawiłych prostymi słowami. Żadna pojawiająca się w odmianach nieregularność nie pozostaje bez słowa komentarza – autorki ilustrują zmiany fleksyjne, sięgając do gramatyki historycznej, a nawet odwołując się do języka nowogreckiego. Student zaobserwować więc może cały proces modyfikacji i przeobrażeń, jakim ulegała greka.

¹ Aluzja do środowisk, z których wywodzili się profesorowie Marian Golias oraz Marian Auerbach.

Każdy z trzech tomów ma własną specyfikę, choć największe różnice zaobserwować można pomiędzy tomami I i II a III. Pierwsze dwie części podręcznika są właściwą wykładnią starogrecki, z tekstami i ćwiczeniami ułatwiającymi jej zgłębienie. Pierwszy tom podręcznika zawiera odmiany regularne, obejmujące trzy deklinacje oraz fleksję czasownika od indykatiwu czasów *praesens*, *imperfectum*, aorystu I, II i pierwiastkowego po *coniunctivus* i *optativus* tych czasów. Drugi z tomów obejmuje *perfecta* i *plusquamperfecta*, koniugację II w całym jej bogactwie oraz kwestie składniowe – typy zdań, mowę niezależną i zależną oraz liczebniki. Na tom III składają się natomiast: tabele odmian rzeczownika/przymiotnika i czasownika, tabela form podstawowych czasowników, uzupełnienie wiadomości z zakresu syntaksy, cztery dodatki, wspomniane poniżej, niemal 100-stronicowy słownik, onomastykon oraz indeks gramatyczno-składniowy. Co do dodatków – appendix 1. wprowadza wiedzę z zakresu greckiej dialektologii, wraz z ćwiczeniami (*sic!*); appendix 2. omawia zmiany fonetyczne, które zaszły w dialekcie attyckim; appendix 3. stanowi wstęp do metryki greckiej; appendix 4. wprowadza greckie odpowiedniki nazewnictwa (głównie) łacińskiego, stosowanego w gramatykach opisowych.

Pośród ogromnej liczby zalet nowego podręcznika dostrzec można jeden niewielki mankament, którego trudno uniknąć w publikacji równie obszernej. Efektywne korzystanie z książek podczas zajęć wymaga posiadania każdorazowo dwóch tomów – odpowiednio I lub II oraz III, w którym znajduje się słownik. Choć każdy z tekstów zaopatrzone jest w osobny glosariusz, słownictwo, wraz z planowanym postępowaniem studenta, jest ograniczane do terminów, które jeszcze się w podręczniku nie pojawiły. Sytuacją idealną byłoby, gdyby student przyswajał sobie po kolei terminologię wypisaną pod każdym z tekstów. Sytuacji idealnych jednak nie ma, zatem student niezaopatrzone w dwa tomy podręcznika zostanie skazany bądź na wertowanie książki, bądź na sięgnięcie do słowników (co skądinąd jest ze wszech miar wskazane). Mankament można zatem postrzegać również jako zaletę, w zależności od możliwości dydaktyka, który na dostępność słowników nie zawsze może liczyć.

Zaprezentowany przez warszawskie badaczki podręcznik jest bez wątpienia owocem pasji i doskonałego filologicznego przygotowania autorek. Obcowanie z książkami jest ogromną przyjemnością, ponieważ każda niemal strona opatrzona została treściami wzbogacającymi wiedzę o antyku. Nie są to jednak treści nużące, ale ciekawostki, biogramy i anegdoty, historie mniej lub bardziej poważne. Podręcznik napisany jest w sposób tak przystępny, że może służyć za samouczek nawet osobom z podstawowym przygotowaniem filologicznym. Środowisku warszawskiemu należy pogratulować wspaniałych dydaktyków, a wydawnictwu „Sub Lupa” doskonałej oprawy graficznej, która czyni książki nie tylko przyjemnymi dla oka i czytelnymi, ale również atrakcyjnymi pod

wieloma względami przewodnikami po języku i kulturze greckiej. Można żywić nadzieję, że *Ἕλληνές ἐσμεν πάντες*. Podręcznik do nauki języka starogreckiego wniesie wiele zmian do zwyczajów dydaktycznych kultywowanych wśród filologów klasycznych, biblistów i patrologów, a w studentach rozbudzi ciekawość do utraconego świata, do którego kluczem jest język starogrecki. Oby każdy filolog, kończąc studia, mógł wykazać się wiedzą tak obszerną, jak ta, którą mieści w sobie trzytomowy podręcznik autorstwa M. Mikuły i M. Popiołek.